

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дзюба І. Тарас Шевченко. – К. : ВД "Альтернативи", 2005.
2. Забужко Оксана. Шевченків міф України. – К. : Абрис, 1997.
3. Квітка-Основ'яненко Г.Ф. Збір. тв. : У 7 тт. – К. : Наукова думка, 1981. – Т. 7.
4. Мороз Лариса. "Назар Стодоля": світ символів // "Світи Тараса Шевченка" : 36. статей : У 2 т. – Нью-Йорк – Львів, 2001. – Т. 2.
5. Пушкін О.С. // Цит. за ст. Пахльовської Оксани "Яку Росію я люблю?" // Кримська світлиця. – 2010. – № 8–9.
6. Словарь української мови (упор. Б. Грінченко) : У 4 т. – К. : Наукова думка, 1996. – Т. 2.
7. Чуковский К. Шевченко // Чуковский К. Лица и маски. – СПб. : Шиповник, [1914].
8. Шаян В. Основна сила творчості Т. Шевченка // "Пам'яті Шевченка" : 36. – К., 1939.
9. Шевченко Тарас. Кобзар. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2013.
10. Шевченко Т. Повне збір. творів : У 12 т. – К. : Наукова думка, 2003. – Т. 3.

Надійшла до редколегії 11.03.14

Задорожная С.

Послание Т. Шевченко и "Живым и нерожденным"

Статья посвящена осмыслению творчества Т. Шевченко как послания-предостережения, которое актуализировано необходимостью самоидентификации украинства во время глобального гуманитарного кризиса.

Ключевые слова: послание, пророчество, гуманизм, сакральность, духовный аристократизм.

Zadorozhna S.

T. Shevchenko's message to "The living and those yet unborn"

The paper is devoted to understanding the works of Taras Shevchenko as a precaution message, actualized by a need of ukrainians selfidentification in time of a global humanitarian crisis.

Keywords: message, prophecy, humanism, sacral, spiritual aristocracy

УДК 821.161.2–82:1 Шевченко Т.

**О. Сліпушко, д-р філол. наук, проф.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка**

ІДЕЯ БОГА У ТВОРЧІЙ СВІДОМОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

У статті осмислюється ідея Бога у творчій свідомості Тараса Шевченка. Аналізується його спадщина у зв'язку з ключовими моментами біографії. Наголошується, що ідея Бога має еволюційний характер у творчому світогляді поета, виокремлюється три етапи в її розвитку, характеризується особливості кожного з них. Зроблено акцент на авторському баченні та розумінні ідеї Бога Т. Шевченком.

Ключові слова: Тарас Шевченко, ідея Бога, творча свідомість, еволюція ідеї, авторське розуміння феномену Бога.

Феномен Бога як складова творчої свідомості Тараса Шевченка має своїм джерелом біблійні тексти, з якими поет познайомився ще

у ранньому дитинстві, а також оточення митця, що було глибоко віруючим. Біблія інтегрувалася насамперед у світогляд, а потім і творчість Тараса Шевченка на рівні ідей, мотивів, образів протягом усього його життя. Питання біблійних аспектів у спадщині Кобзаря висвітлюються у працях В. Щурата, І. Айзенштока, О. Білецького, Л. Білецького, Д. Чижевського, Л. Плюща, В. Барки, В. Сулими, Р. Росовецького, І. Бетко та ін. Загалом Біблія у контексті життя й творчості Тараса Шевченка репрезентує собою масштабний комплекс різноаспектних проблем і питань. Його поезія характеризується вираженням православним світоглядним первнем, близько спорідненим із народним християнством, тими релігійними нормами, які кристалізувалися у народному менталітеті протягом століть від запровадження нової релігії Руссю-Україною. Будучи учнем Академії мистецтв, Т. Шевченко виконував твори на біблійну тематику, що було обов'язковою складовою навчального курсу. Відтак, мислення поета поступово набувало релігійного за своєю суттю характеру. М. Драгоманов у праці "Шевченко, українофіли і соціалізм" охарактеризував постать поета як "євангельця" і "біблійця". А його соціальні погляди він називав близькими до позицій англійських реформаторів ХУІІ ст., які ідею справедливого ладу основували на біблійних засадах. Т. Шевченко був тісно пов'язаний із діяльністю Кирило-Мефодіївського товариства, позиції котрого значною мірою визначала Біблія, зокрема ідея євангельського братерства, християнська самопожертва, чистота серця. Відтак, Біблія надихала, інспірувала творчість Т. Шевченка, зокрема, Псалтир. Крім того, інтерес до Святого Письма був зумовлений світовідчуттям і мисленням поета, його народним менталітетом, що сприяло природному і легкому входженню норм християнства у свідомість митця, в його сприйняття життя.

Достеменно невідомо, чи Т. Шевченко підтримував створення Біблії українською мовою, хоча ця ідея сформувалася саме у колі кирило-мефодіївських братчиків. Пізніше цей задум реалізують П. Куліш разом із І. Пулюєм й І. Нечуєм-Левицьким. Важливо, що Т. Шевченко завжди цитував Біблію церковнослов'янською мовою, так само подавав алюзії та ремінісценції. Це свідчить про його повагу до традиції. Сама мова Книги книг як певний спосіб осягнення дійсності була живим і діючим інструментом його творчості. Особливо значний вплив справив жанр молитви на спадщину поета. Дослідниця М. Ласло-Куцюк використовує термін "наскрізний паралелізм", правомірно вбачаючи у творчості митця і Біблії паралельні, споріднені мотиви, сюжети, образи. Варто додати, що часто вони перетинаються, взаємодоповнюють один одного. Правомірною є теза В. Крекотня про певне використання "езопівської здатності біблійних форм і формул" у творах Т. Шевченка [5, 68].

Важливо, що християнський аспект світогляду Тараса Шевченка змінювався на різних етапах його життя, що зумовлювалися численними впливами різних зовнішніх і внутрішніх факторів. На засланні для поета християнські цінності й доміанти стали визначальним рятівним чинником. У листах до княжни Варвари Рєпніної він двічі просив її надіслати йому переклад трактату "Про наслідування Христові", який приписують Томі Кемпійському. А 1850 р. написав їй: "Я теперь, как падающий в бездну, готов за все ухватиться – ужасна безнадежность! так ужасна, что одна только христианская философия может бороться с нею". А графині А. Толстій, яка допомогла поетові вийти з ув'язнення, він написав у листі від 9. 1. 1857 р.: "Теперь только молюся я и благодарю Его за бесконечную любовь ко мне, за ниспосланное испытание. Оно очистило, исцелило мне бедное сердце. Оно отвело призму от глаз моих, сквозь которую я смотрел на людей и на самого себя. Оно научило меня, как любить врагов и ненавидящих нас [...] Я теперь чувствую себя если не совершенным, то, по крайней мере, безукорызненным христианином". Дійсно, на засланні Бог став ближчим до Шевченка, бо саме у стражданнях людина здатна на найбільш глибокі релігійні почуття. Водночас поет часто вагався, свідченням чого став запис через кілька місяців у Щоденнику від 26.7. 1857 р. про цей лист як "восторженную чепуху", написану "второпях". Пишучи такі "химерні письма" (лист до М. Лазаревського від 29.11.1857), поет водночас задумував поему "Марія". Як наголосив Б. Завадка, тут поет "відступив від тексту, але не від духу євангельської розповіді" [4, 63].

Загалом говорячи про феномен Бога у творчій свідомості поета, варто наголосити, що він звертався до біблійних мотивів, інтегруючи сюжетно окреслені явища Біблії у власний текст.

Феномен Бога, його розуміння, осмислення біблійного контексту у творчості Шевченка проходить кілька етапів, які були зумовлені обставинами життя митця. Це ранній етап (до арешту і заслання), засланський етап і пізній, після повернення поета на волю. Для раннього періоду осмислення феномену Бога притаманний романтичний світогляд, синтез політичного й історичного аспектів, вплив програмних документів Кирило-Мефодіївського братства. На цьому етапі розуміння Бога Шевченком позначене традиційним народним баченням, певним каноном, притаманним національному мисленню. Так, у "Причинній" (1837) поет запитує у Бога, за що він карає сироту, просить її простити. У вірші "На вічну пам'ять Котляревському" (1838) він акцентує увагу на благоданні Бога. У "Катерині" (1838) Боже благословення є визначальним. "Гайдамаки" (1841) репрезентують усвідомлення Бога як вищої інстанції, яка

карає, а Кобзар – старець Божий, що є найвищою похвалою й оцінкою. Фактично на цьому етапі Бог є цілком відповідним біблійному баченню, суто авторського його розуміння тут не виявлено. У "Гамалії" (1842) саме Бог є тим, хто здатний захистити Україну і козаків, суд "праведний".

Ідеальний герой поеми "Тризна" (1843) отримує спасіння, його душа на небесах у вічній славі. По-своєму інтерпретує Шевченко завіт. Для нього це нагадування Богу про виконання обіцянок, які були дані народу й поетові. Для поета "дар Господний, вдохновеньє", сила Господа "чудесна", йому "возможны чудеса". У творі "Розрита могила" (1843) поет запитує Україну: "За що тебе сплюндровано, За що, мамо, гинеш? Чи ти рано до схід сонця Богу не молилась...". Саме відсутність молитви Богові, тобто звернення до Бога з проханням, митець пояснює як гріх. У комедії "Сон" (1844) Т. Шевченко просить Бога милосердного зжалитися. Поступово у Шевченка прориваються нотки критики чи певного спротиву, коли у вірші "Кругом неправда і неволя" (1845) він пише: *"Небесний Царю! / Суд Твій всує, / І всує царствіє Твоє. / Розбійники, людодіи / Правду поборолі, / Осміяли твою славу, / І силу, і волю"*. Така ніби претензія, що з'являється у цей час у творах поета, ставить вимогу-прохання: *"Благослови / На месть і на муки, / Благослови мої, Боже, / Нетвердїї руки!"* Це слова Івана Гуса, які по суті відповідають світогляду Шевченка. І тут же він визнає правдивість Божого суду: *"Не мені, Великий Господи, простому, / Судить великіє діла Твоєї волі"*.

У поемі "Кавказ" (1845) Шевченко визнає велич Господа: "Не понесе слави Бога, Великого Бога", наголошуючи, що "ми віруєм Твоїй силі і духу живому", бо саме завдяки цьому "встане правда! встане воля! І Тобі одному Помоляться всі язики Вовіки і віки". І прагне з'ясувати, "за кого ж ти розіп'явся, Христе, Сине Божий? За нас добрих, чи за слово Істини". І знову Бог є вищою справедливою інстанцією, як у вірші: "І мертвим, і живим, і ненарожденним..." (1845): *"Умийтеся, образ Божий / Багном не скверніте. / ...хто матір забуває, / Того Бог карає"*. Погоджуємося з думкою Ю. Бойка-Блохина про те, що "з біблійних мотивів, якими так захоплювалися романтики, Т. Шевченко вибирає лише ті, що можуть послужити йому канвою для виразу власних почуттів і візій майбутнього у згоді з його соціальними утопіями, політичними і національними пророкуваннями"[2, 29]. Т. Шевченко вважає свій народ обраним, підносить його на найвищі п'єдестали слави і почестей.

Сприймаючи та репрезентуючи власне розуміння Бога, Т. Шевченко позиціонує себе в якості пророка. Загалом представивши ряд постатей пророків, їх глибоке психологічне розуміння сам поет виявляє максимальну ментальну і біографічну

близькість із пророком Єремією. Цей біблійний персонаж був ув'язнений за його слово, за те, що пророкував у поневоленій чужинцями рідній землі. Його слова, записані на сувої, були спалені царем Йоакимом. Проте відмінність Єремії від Т. Шевченка, як пише Франко, полягає у тому, що він мав "голосити своєму народові конечність – підлягати, коритися його найбільшому ворогові – Вавилонові ... Він чує се і клене сам себе й свою долю, але не може говорити інакше" [8, 187]. Загалом для Т. Шевченка біблійні тексти є пророчими.

Своєрідним підсумком осмислення феномену Бога у ранній період творчості став цикл "Давидові Псалми" (1845), де у широкому біблійному контексті осмислюється тема стосунків людей із Богом. Бачимо повну інтегрованість біблійної тематики у творчу свідомість митця, її вкоріненість у світоглядні позиції автора. Як наголошував О. Кониський, "духовним хлібом Шевченка, можна сказати, змалку і до останку, стає Біблія і переважно з неї Псалтир" [3, 97]. Біблійно-релігійний стиль циклу є яскраво вираженим, свідчить про те, що Шевченко писав насамперед для простого народу, того, з середовища якого він вийшов. Загалом біблійні псалми поділяються на історичні, месіанські, повчальні й похвальні. Фактично жодного разу поет не звертався до суто месіанських псалмів. Насамперед його цікавлять етичні проблеми у псалмах (1, 53, 93). Так, поет висловлює переконаність у тому, що "діла добрих оновляться, Діла злих загинуть" (псалом 1). Він звертається до Бога з проханням спасти його душу (псалом 2). У псалмі 43 звучить сміливий заклик: "Встань же, Боже, Вскую будеш спати, Од сльоз наших одвертатись, Скорбі забувати! Смирися душа наша, Життя тяжко в оковах! Встань же, Боже, поможи нам Встать на ката знову". Власне, у цьому Шевченко бачить головну місію Бога – дати звільнення особисте і національне. Він вірить у те, що "колись Бог нам верне волю, Розіб'є неволю" (псалом 52). Адже на всьому світі Божа "правда, І воля, і слава" (псалом 53). У псалмі 132 поет проголосив ідею єдності народу: *"Чи є краще, лучше в світі, / Як укупі жити, / Братам добрим добро певне / Пожить, не ділити?"* Для здійснення цього, вважає митець, треба закувати *"царей неситих / В залізніє пута, / І їх, славних, оковами / Ручними окрутять, / І осудять губителей / Судом своїм правим, / І вовіки встане слава, / Преподобним слава"* (псалом 149).

У сповненому пророцтві "Заповіті" (1845) Т. Шевченко висловив свою досить сміливу і категоричну позицію, суть якої фактично полягає у вимозі до Богасприяти тому, аби понеслася з України "у синєє море Кров ворожа", а до того поет "не знає Бога". У псалмі 136 звучить мотив національного приниження, алюзії щодо стосунків української та російської культур. У вірші "Саул"

сконцентровано думку митця про іудейських царів, утверджується ідея невідповідності царської влади натурі й характеру селянина Саула. Домінує тема морального виродження царів, насамперед на прикладі Давида, критика якого по суті є політичною, навіяною тогочасною ситуацією у країні. Найближчим до оригіналу є псалом 132 (133), перейнятий ідеєю єдності народів. Т. Шевченко використав біблійний псалом для створення політичного ліричного тексту. Так само він використовує текст біблійного псалму для публіцистичного тексту: *"Між царями-судіями / На раді великий / Став земних владик судити / Небесний владика"*. Далі його публіцистичний стиль посилюється і наростає по висхідній: *"Доколі будете стяжати / І кров невинних розливати / Людей убогих? А багатим / Судом лукавим помагати? / Вдові убогій допоможіте, / Не осудіте сироти, / І виведіть із тісноти / На волю тихих, заступіте / Од рук неситих!"* Таким чином усі етичні, моральні питання акумулюються поступово у спектрі соціального.

Другий період у творчому осмисленні Тарасом Шевченком феномену Бога розпочався арештом за участь у діяльності Кирило-Мефодіївського братства і тривав довгих десять років на засланні. Він сповнений певного глибокого розчарування, трагізму, а водночас незламного духу митця, його непохитної віри у воскресіння і волю України та її народу. Цикл "В казематі" (1847) перейнятий закликами до народу молитися за Україну. Наявність молитви передбачає звернення до Бога як вищої інстанції. Так, у вірші "Н. Костомарову" поет пише: *"Молюся! Господи, молюсь! / Хвалить тебе не перестану! / Що я ні з ким не поділю / Мою тюрму, мої кайдани!"* Т. Шевченко стурбований думкою про те, що *"не в Україні поховануть, / Що не в Україні буду жить, / Людей і Господа любить"*. Проте все, що випало на його долю вважає *"волею Господа"*, тому закликає годити Йому і змиритися, молитися, а також *"свою Україну любіть, / Любіть її вовесть люте, / В останню тяжкую минуту / За неї Господа моліть"*.

У поемі "Царі" (1848) звучить гостра критика біблійного царя Давида, що є втіленням феномену царя загалом: *"Бодай кати їх постинали, / Отих царів, катів людських"*. І головною своєю зброєю поет вважає Слово, дане йому Господом: *"Ну що б, здавалося, слова... / Слова та голос – більш нічого. / А серце б'ється – ожива, / Як їх почує!.. Знать, од Бога / І голос той, і ті слова / Ідуть меж люди!.."*. У поемі "Неофіти" (1857) Т. Шевченко виявляє інтерес до постаті опонента апостола Павла – ідеолога іудеохристиянства апостола Петра. В інтерпретації поета, Петро поводить себе з язичниками так, як можна було б очікувати від Павла. Це зумовлено тим, що у світогляді Шевченка, як і в українському народному християнстві, образи цих двох апостолів

майже зливаються, зближуються максимально. Тож у поемі представлено розуміння Шевченком суті новозавітної церкви, апостолів як її духовних лідерів. Син простої римлянки (навіть ім'я її невідоме) стає християнином, а після розп'яття апостола Петра – й "Апостолом новим". На думку Р. Росовецького, "апостольство Алкіда – це визнання його духовної сили і сміливості як провідника "великого / Христового слова", зверненого вже до всіх народів світу. Адже цей син римлянки співає псалом 149, а в палкій проповіді до "братії" – неопітів – згадує й таку незвичну для римлянина постать, як давньоєврейський пророк ("Нехай пророка побиває"). Отак Алкід стає апостолом того першохристиянства, котре як явище загальнолюдської, всесвітньої та гуманістичної культури оспівував Шевченко" [7, 362]. Саме у цьому творі поет просить Матір Божу: "Скорбящих радосте! Пошли, Пошли мені святеє слово, Святої правди голос новий! І слово розумом святим! Оживи, і просвіти! ...Молю ридаючи, пошли, Подай душі убогій силу, Щоб огнем заговорила, Щоб слово пламенем взялось, Щоб людям серце розтопило! По Україні понеслось, І на Україні святилось Те слово, Божее кадило, Кадило істини. Амінь". Саме мати Алкіда перетворюється на головну героїню поета, бо вона "слова Його живії В живу душу прийняла. І на торжища і в чертоги Живого істинного Бога Ти слово правди понесла".

Д. Чижевський наголошував, що для Шевченка постать Христа "залишалася центральною в історії людства та в житті окремої людини", бо "в Ньому – разом з Божою природою був у якійсь найвищій ідеальній формі вершок природи людської" [9, 337–338]. Мати Алкіда прирівнюється до матері Христа своїм подвигом любові до сина і продовженням його справи. Власне, "Псалтир" і Євангелія були найулюбленишими біблійними текстами Шевченка, тому модель життєвого шляху Ісуса Христа визначає модель життя героя поеми "Тризна".

Третій період в осмисленні поетом феномену Бога складають вірші, в яких подано ідеал суспільства, яке Шевченко прагне бачити на рідній землі. Це твори часів після повернення із заслання. Насамперед бачимо цей суспільний ідеал у вірші "Ісаїя. Глава 35. Подражаніє" (1859): "Укріє "добром та волею підбитим, Святим омофором своїм" землю. Поет вірить, що "се Бог судить, визволяє Долготерпеливих". Загалом у творі представлено "мотивний комплекс пророцтва про вільний розквіт народу. Переосмислюючи біблійний текст, поет кладе дуже сильний соціальний акцент, а за "рабами" у вірші бачаться мільйони кріпаків Російської імперії, що не могли дочекатися обіцяної "владиками" волі" [7, 349]. Поет іде не стільки за біблійним текстом, скільки відтворює власні мрії, особисте бачення ідеального суспільного ладу на рідній землі.

Пророцтво Ісаї викликало у нього певні асоціації, які є визначальними для шевченкового поетичного тексту: *"Оживуть степи, озера, – / І не верстовії, / А вольнії, широкії, / Скрізь шляхи святії / Простеляться; і не найдуть / Шляхів тих владики, / А раби тими шляхами, / Без гвалту і крику, / Позіходяться докупі, / Раді та веселі, / І пустиню опанують / Веселії села"*. По суті це є розвитком біблійного сюжету і тексту, авторською його інтерпретацією у плані соціальному.

Поема "Марія" стала вагомим кроком на шляху осмислення митцем феномену Бога. Тут історія земного життя головної героїні має зовсім іншу інтерпретацію, ніж у Біблії, результат того, що Шевченко перечитував Книгу книг по багато разів. У поемі "Марія" кардинально переосмислюється тема Благовіщення. З позицій христології концепція поеми відповідає еретичним поглядам ебонітів, але ці ересі перебувають у межах християнства. Є. Маланюк найбільш точно визначив суть такого підходу поета, наголосивши, що "антропоцентричні і протестантські ідеї 30-х і 40-х років XIX ст. не засвоюються Шевченком сліпо і механічно ... Ці ідеї знову ж таки культивуються Шевченком на українському ґрунті, на ґрунті питомого українського релігійного антропоморфізму"[6, 62]. Сам поет специфіку і неординарність власного усвідомлення суті християнства окреслив у листі від 23.3.1860 р. до свого родича В. Шевченка таким чином: "Я тільки не фарисей, не ідолопоклонник такий, як оті християни – сіпаки і брехуни". Головна новація Шевченка в поемі "Марія" (1859) визначається раціоналістичним тлумаченням Благовіщення. У творі близько до Біблії передано епізод, коли Марія та Йосип знаходять дванадцятирічного Ісуса в Єрусалимському храмі серед равві. Проте далі, де мовиться вже про дорослого Ісуса, Т. Шевченко віддаляється від Євангелія. Насамперед він звертається й уповає до Богородиці: *"Все упованіє моє / На Тебе, мій пресвітлий раю, / На милосердіє твоє, / Все упованіє моє / На Тебе, Мати, возлагаю. / Святая сило всіх святих, / Пренепорочная, Благая!"* Правомірно наголошує С. Росовецький, що "Шевченко явно зберігає божественну сутність євангельського прототипу: Ісус у поемі єдиний (коли не рахувати Іоанна Предтечу, доросле життя котрого лишається "за кадром") позитивний персонаж, що його не названо "вбогим"; одразу після Народження він отримує найменування "Спасителя", "Месії", "Живого істинного Бога". Відтак у духовному просторі твору виникає напруження: про життєвий шлях Боголюдини належить повідати, не порушуючи раціоналістичності та принципової приземленості оповіді. Цю проблему розв'язує наративний прийом, за яким Марія стає медіатором між розповідачем та Ісусом: лише в її сприйманні, ніби її очима побачені, й показано ретельно дібрані епізоди його

земного життя" [7, 366]. Вона пішла за Сином: "За Сином праведним своїм, І ти пішла... Його слова, його діла – Все чула, й бачила, і мліла, і мовчки трепетно раділа". Після його смерті та воскресіння вона продовжила справу Сина: "*І Ти, великая в женах! / В їх унініє і страх / Розвіяла, мов ту полову, / Своім святим огненным словом! / Ти дух святий свій пронесла / В їх душі вбогії! Хвала! І похвала Тобі, Маріє! / Мужі воспрянулися тиє. / По всьому світу розійшлись, / І іменем Твого сина, / Твої скорбної дитини, / Любов і правду рознесли / По всьому світу*". Т. Шевченко звеличує і справжнє воскресіння Марії: "*В людській душі возновила, / В душі невольничій, малій, / В душі скорблящій і убогій*".

У вірші "Осія. Глава XIV. Подражаніє" (1859) Т. Шевченко ставить питання про те, за що Господь карає Україну? І закликає: "*Воскресни, мамо!.. / Скажи, що правда живе, / Натхне, накличе, нажене / Не ветхє, не древнє слово / Розтленнє, а слово нове / Між людьми криком пронесе / І люд окрадений спасе / Од ласки царської*". В одному з останніх віршів "Молитва" (1860) Шевченко покійно просить Бога дати пута царям, силу – народу, собі – любов, "сердечний рай". Те ж саме прохання про покарання гнобителів народу звучить і в "Подражанії Іезекіїлю. Глава 19" і наголошує, що "*межи людей во притчу стане, / Самодержавний отой плач!*".

Загалом, як наголошує С. Росовецький, "біблійні мотиви не можна розглядати лише як чисті форми, що їх Шевченко наповнював своїм неповторним індивідуальним змістом. Особливості їх художньої структури, сприйняті й з лектури, і в процесі творчості, позначилися на індивідуальній Шевченковій поетиці, а втілені в них ідеї добра й людяності істотно забарвлювали складну амальгаму світогляду, сприяючи водночас урівноваженню й гармонізації бунтарської, революційної свідомості. Використання біблійних мотивів стало також одним із каналів, що ними здійснювався зв'язок творчості Шевченка з вітчизняною давньою літературою та з народною християнською культурою України, які натовді ще не були досліджені й осмислені культурологічно й історіософськи. В результаті цього зв'язку, зокрема, збагатилася Шевченкова версія української літературної мови завдяки церковнослов'янським, частково вже апробованим у пам'ятках давньої літератури та усній християнській традиції. Творча інтерпретація біблійних мотивів відкривала для поезії Шевченка одне з "вікон" до світової літератури, бо прилучала до використання універсальної біблійної символічної мови, розпізнавання окремих "лексем" якої полегшує розуміння творів українського генія іноземним читачем" [7, 371].

Отже, творчий світогляд Тараса Шевченка засвідчує еволюцію бачення та розуміння поетом біблійних тем і мотивів, насамперед

ідеї Бога. Це був шлях від раннього читання у дитинстві до глибокого вкорінення у свідомість, трансформацій у контексті власного бачення і творчого осмислення. Феномен Бога, ідея віри у творчому світогляді митця на різних життєвих етапах переживали зміни і трансформації. Він романтичного і традиційного народного сприйняття ідеї Бога Шевченко перейшов до розчарувань, зумовлених трагедією національною й особистою, а потім до глибокого філософсько-психологічного його переосмислення та усвідомлення. Врешті він визнав силу християнської покая, смирення і всепрощення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко Ю. *Творчість Тараса Шевченка на тлі західноєвропейської літератури*. – Мюнхен, 1956. – 134 с.
2. Бойко Ю. Шевченкова національно-релігійна концепція та Шевченкове застосування її // *Український історик*. – 1989. – Ч. 1/3 (101–103). – С. 8–13.
3. Кониський О. *Тарас Шевченко-Грушевський: Хроніка його життя*. – Л., 1898. – Т. 1. – 324 с.
4. Завадка Б. "Серце чистеє подай...": Проблема релігії в творчості Тараса Шевченка. – Л., 1993. – 213 с.
5. Крекотень В.І. Біблійні мотиви в творчості Т. Г. Шевченка // *ШС*. – Т. 1. – С. 68.
6. Маланюк Є. Репліка // *Книга спостережень: Фрагменти*. – К., 1995. – С. 58–64.
7. Росовецький С. Біблійні теми і мотиви у творчості Шевченка // *Теми і мотиви поезії Тараса Шевченка*. – К.: Наукова думка, 2008. – С. 344–372.
8. Франко І. Шевченко і Єремія // Франко І. *Зібрання творів: у 50 т.* – К.: Наукова думка, 1982. – Т. 35. – С. 181–188.
9. Чижевський Д. *Шевченко і релігія // Шевченко Тарас. Твори*. – Варшава; Л., 1936. – Т. 10. – С. 337–338.

Надійшла до редколегії 11.03.14

Слипушко О.

Идея Бога в творческом сознании Тараса Шевченко

В статье осмысливается идея Бога в творческом сознании Тараса Шевченко. Анализируется его творчество в связи с ключевыми моментами биографии. Подчеркивается, что идея Бога имеет эволюционный характер в творческом мировоззрении поэта, выделяются три этапа в ее развитии, характеризуются особенности каждого с них. Сделано акцент на авторском видении и понимании идеи Бога Т. Шевченко.

Ключевые слова: Тарас Шевченко, идея Бога, творческое сознание, эволюция идеи, авторское понимание феномена Бога.

Slipushko O.

The idea of God in creative consciousness of Taras Shevchenko

In this article the idea of God is investigated in the art consciousness of Taras Shevchenko. His poems in the connection with general moments of biography are analyzed. It is underlined that idea of God has evolution character. Three stages in its development are allocated, the specific of everything is investigated. It is underlined the author interpretation and understanding of idea of God by Taras Shevchenko.

Key words: Taras Shevchenko, idea of God, art consciousness, evolution of idea, author understanding of God.